

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

А.М. Ким, Ж.К. Айдосова

НАРЫҚ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ТҰЛҒА
ПСИХОЛОГИЯСЫ

Оқу құралы

Алматы
«Қазак университеті»
2013

*Баспаға әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті философия және саясаттану факультетінің Ғылыми кеңесі, әл-Фараби атындағы қазақ ұлттық университетінің жанындағы ҚР БЖ ҒМ-нің жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің Республикалық оқу-әдістемелік кеңесінің гуманитарлық және жаратылыстану ғылымдары мамандықтары Секция мәжілісі және Редакциялық баспа кеңесі шешімімен ұсынылған
(1 хаттама 9 ақпан 2013 ж.)*

Пікір жазғандар:

психология ғылымдарының докторы, доцент **Ф.А. Ташимова**

психология ғылымдарының докторы, профессор

О.С. Сангилбаев

психология ғылымдарының докторы, профессор **Р.А. Аязбекова**

Ким А.М., Айдосова Ж.К.

К-34 Нарық жағдайындағы тұлға психологиясы: оқу құралы.
– Алматы: Қазақ университеті; 2013. – 112 б.

ISBN 978-601-04-0201-0

Бұл оқу құралы психология бөліміндегі магистранттардың «Нарықтық қатынастар психологиясы» курсына арналған және нарықтық экономикада биік жетістіктерге, креативтілік пен бәсекеге қабілеттілікке жету үшін қажетті психологиялық сана мен тәжірибе көріністерін ашады. Арнайы іріктелген оқу мысалдары санының көптігі кредиттік технология бойынша оқыту талаптарына сәйкес оларды өзіндік талдау жасау тәжірибесін қалыптастыруға жағдай жасайды. Оқу құралы өзге де бағыттарда дайындалатын – философтар, әлеуметтанушылар және басқа да мамандарға өз пайдасын тигізеді.

ӘОЖ 338. 242:159. 9

КБЖ 65. 001. 3

© Ким А.М., Айдосова Ж.К., 2013

© Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2013

КІРІСПЕ

Қазақстандық қоғам нарыққа (жеке кәсіпорын, жеке банк, жеке медициналық және зейнетақылық құрылымдар, еркін баға және т.с.с.) бағытталған. Бірақ нарық – өзге экономика ғана емес, басқа идеология, басқа құндылықтар және басқа «әлеуметтік сипат», яғни басқа мәдениет. Мұны жеке-даралық пен бәсекелік сипат, сонымен қатар білім және еңбек аясындағы осы құндылықтарға деген бағыт ерекшелендіріп тұрады.

Нарықтық экономикасы дамыған елдерде мұндай мәселелер «Экономикалық психология», «Инвестиция психологиясы» сияқты оқу кұрстарымен қамтылған. Қазіргі кезеңдегі қазақстандық психологияның дамуындағы маңызды мәселе – психолог-магистранттардың нарықтық қоғам жағдайындағы тұлғалардың өзгеруі және бұл өзгерістерге әлеуметтік-психологиялық сараптама жасаудың мүмкіндік амалдары жөнінде алғашқы тұтас ұғым алулары. Берілген оқу құралының мақсаты да осы. Оқырмандардың әлеуметтік психология, тұлға психологиясы және еңбек психологиясы салаларынан базалық ұғымдары қалыптасқан болып ескеріледі.

Бұл оқу құралының өзектілігі – нарықтық жағдайдағы тұлға психологиясы аясында жоғары оқу орындарының оқытушылары мен ғылыми қызметкерлерін жан-жақты кәсіби дайындау қажеттілігінде. Оқу құралында берілген материалдар нарықтық жағдайдағы қатынастарға деген тұлға бейімделмеуінің психологиялық мәселелерін терең түсінуге көмектеседі.

Расында, нарықтық мәдениет қатынастарына көшу кейбір адамдарда нағыз «мәдени шок», психологиялық деңгейде бейімделе алмау, қоғам үдерісіндегі өзгерістердің мәнін түсінбеушілік, оларды болжау, өз жеке жоспарларымен қатыстыруға ниеттенбеу және селкос қарауына әкеліп соқтырады, нәтижесінде, нарықтық реформаларға «енгендер» мен «енбегендер» арасында өзара түсіністік қиындықтары пайда болады.

Бұл мәселеге менің жеке қызығушылығым 2001 жылғы «Қазақстандағы экономикалық және әлеуметтік үдерістердің өзгерістері» жазғы университетіне қатысуыма ықпал жасады. Біздің оқытушыларымыз Алматы қаласының Қазақстан-неміс университетінің ректоры, профессор Герхард Хубер және (ГФР)

МАЗМҰНЫ

Кіріспе	3	5-қосымша. Заманауи Франциядағы психологияның дамуы.....	87
1. Нарық психологиясы	6	6-қосымша. Қазақстандағы нарықтық ауысымдар мәселелеріне арналған алғашқы жазғы университет.....	91
1.1.«Тұтынушы» және «бәсекелестік».....	6	7-қосымша. Қазақстандық Ротари-клуб.....	95
1.2.Тандау еріктігі және әлеуметтік-экономикалық мәртебе.....	10	8-қосымша. Нарық және халық.....	97
1.3. Байлық пен кедейлік психологиясы.....	11	9-қосымша. Нарық және құндылықтар.....	103
2. Нарық және тұлға	19	10-қосымша. Оқу жағдайларының тізімі.....	108
2.1. Билік трансфері және тұлғалық мобилдік.....	19		
2.2. Ашық және жабық қоғамдар мен тұлға әрекеттерін реттеуіштер.....	23		
2.3. Нарық жағдайындағы адамның психологиялық сипаттамасы.....	27		
3. Диспозициялар және жеке тұлға әлеуметтенуі	36		
3.1. Жеке тұлға диспозицияларының түрлері.....	36		
3.2. Нарық қоғамындағы әлеуметтену ерекшеліктері.....	39		
4. Жеке тұлға құрылымының құндылығы	45		
4.1. Нарық қоғамындағы құндылық бағдарының ерекшеліктері.....	45		
4.2. Әлеуметтік өзгеріс жағдайындағы жеке тұлғаның бірдейлігі.....	49		
5. Жеке тұлғаның әлеуметтік біліктілігі	59		
5.1. Әлеуметтік біліктілік түсінігі.....	59		
5.2. Әлеуметтік біліктіліктің мазмұны мен құрылымы.....	60		
5.3. Әлеуметтік біліктілік және әлеуметтік интеллект.....	63		
5.4. Нарық қоғамындағы кәсіби мамандар.....	66		
5.5. Нарық қоғамындағы коммуникация.....	73		
1-қосымша. Топтың талқылау тақырыптары.....	77		
2-қосымша. Әдебиеттер.....	79		
3-қосымша. Магистрлік диссертациялар мен курстық жұмыстардың тақырып үлгілері.....	81		
4-қосымша. Нарық қоғамындағы психолог жұмысының кәсіби стандарттары.....	83		

Ким Алла Михайловна, Айдосова Жанерке Кошқаровна

**НАРЫҚ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ТҰЛҒА
ПСИХОЛОГИЯСЫ**

Оқу құралы

Редакторы *Гүлжан Рүстембекова*
Компьютерде беттеген *Айша Қалиева*
Мұқабасын көркемдеген *Ринат Скаков*

ИБ № 6688

Басуға 10.10.2013 жылы қол қойылды. Пішімі 60x84 1/16. Көлемі 7 б.т.
Офсетті қағаз. Сандық басылыс. Тапсырыс №1247. Таралымы 80 дана. Бағасы келісімді.
Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің «Қазақ университеті» баспасы.
050040, Алматы қаласы, әл-Фараби даңғылы, 71.
«Қазақ университеті» баспаханасында басылды.